

CREZUL LUI JOHN KOMLOS ÎNTR-O ECONOMIE ECHITABILĂ ȘI UMANITARĂ

Av. dr. George VLĂESCU

Abstract: Komlos' book, *"Principles of Economics in a Post-Crisis World"*, reconfigures the assumptions of economics and makes them fit the demands and aspirations of the real world by rewriting the notion of "welfare" and exposing the unreliability of the theories taught in economics faculties. The starting point is the fact that there have been few injustices in the world that rival those of the capitalist economy, particularly in terms of the distribution of economic resources.

Therefore, we also believe that the work could be a subject of maximum reflection for lawyers, economists and politicians interested in coagulating a just and humanized economy.

Keywords: principles, foundations, economics, capitalism, humanism, welfare, equity, inequality

În urmă cu cinci ani și-a făcut apariția în limba română una dintre cele mai prestigioase opere ale lui John Komlos, emerit profesor al Universității Ludwig Maximilian din München. Este vorba de cartea *„Principiile economiei într-o lume postcriză”*¹. Un minunat editorial interdisciplinar, prefăcut de profesorul Valeriu Ioan-Franc, în cuprinsul căruia autorul răstoarnă doctrina care până în prezent a instituționalizat lăcomia, repunând-o pe principiile unei echități orientate spre sporirea calității vieții umane².

Altfel spus, Komlos, într-un limbaj colocvial, demonstrează în cele peste 500 de pagini falsitatea teoriilor și a principiilor economiei capitaliste predate în universitățile din întreaga lume și vine, totodată, cu o abordare nouă. Una care să contribuie la micșorarea inegalităților sociale³ și la satisfacerea celor mai diverse nevoi și

¹ John Komlos, *Principiile economiei într-o lume postcriză*, București: Editura Centrului de Informare și Documentare

Economică, 2019. ISBN 978-973-159-230-5. Editorial coordonat de dr. George Georgescu și tradus de Mircea Fătă.

² Ibidem, pp. 12-13.

³ Inegalitățile capitalismului actual, reprezintă în opinia lui Komlos, *„problema centrală a economiilor de piață, iar neglijarea ei are consecințe dezastruoase pentru corpul politic. Sloganul promovat agresiv «a face economia să crească» este pe cât de inadecvat, pe atât de înșelător. Este crucial să recunoaștem că cea mai mare*

aspirații ale omului de rând. Practic, noua economie, pe care autorul o numește „*capitalism cu față umană*” este oarecum apropiată de insolita teorie a *distributismului economic*⁴, în sensul că ambele urmăresc o egalitate relativă a distribuirii resurselor, dar mult mai complexă deoarece amplifică și reprioritizează finalitățile economice și sociale. Le amplifică din perspectiva satisfacerii plenare a nemulțumirilor și le reprioritizează în raport cu realizarea idealului comun al ființei umane și desigur al celorlalte științe – binele general - căutând să transforme astfel economia într-o forță interdisciplinară universală de satisfacere a tuturor nemulțumirilor lumii reale, indiferent de domeniu.

În realizarea acestui demers, Komlos debutează cu o secțiune pe care o numește „Crezul meu”, demers pe care-l întemeiază pe convingerea că economia nu trebuie să fie doar a piețelor, ci una **progresistă, democratică și umanistă** al cărei ideal să-l reprezinte îmbunătățirea vieții oamenilor sub toate aspectele. Altfel spus, autorul atribuie noțiunii de *bunăstare* ideea de „*sporire a satisfacției în viață*” și nu neapărat de creștere a veniturilor sau producției⁵, așa cum de altfel este conceptualizată în tratatele internaționale o altă noțiune similară și anume „*decența traiului uman*”⁶. Bunăstarea komlosiană, care constituie practic epicentrul noii economii, reprezintă conceptul unei *vieți satisfăcătoare*, fundamentată pe *bucuria de a trăi în armonie*. Adică al unei vieți în care să se țină seama de „... *diminuarea sărăciei, a inegalității, a șomajului, a stresului, a anxietății și a insecurității și o îmbunătățire a sănătății, a timpului liber, a relațiilor sociale, a iubirii, a respectului, a eticii, a satisfacției intelectuale și a moralei*”⁷.

În acest cadru doctrinar, științele economice trebuie să-și asume rolul de garant al asigurării maximului de confort și de satisfacție a ființei umane care, în plan juridic, ne aduce în prezența unui drept subiectiv, dinamic și expansiv (în sensul că încorporează toate drepturile ce privesc calitatea vieții umane), asemenea *decenței traiului*. Iar pentru ca acest lucru să poată fi transpus în realitate, mainstream-ul teoriilor economice standard trebuie să o lase mai ușor cu ideile preconceptuate ale propriilor ideologii, precum, infailibilitatea piețelor, raționalitatea agenților economici, axiomele matematice și eficiența, pentru că, spune Komlos, nu toate problemele economice se supun unor astfel de tehnici. Prin urmare, dacă economia își propune să contribuie la sporirea confortului de viață, atunci ea trebuie să se

parte a beneficiilor creșterii economice a fost capturată de cei 1% de la vârf, adică de circa 1,25 milioane de gospodării! Veniturile lor medii după impozitare, de aproximativ 900.000 de dolari (în 2011), contrastează puternic cu veniturile medii de 18.000 de dolari ale celor 20% dintre gospodării aflate la baza clasamentului, respectiv 25 de milioane de gospodării...”. John Komlos, ibidem, p. 575.

⁴ „Distributismul economic” este un tip de economie democratică, întemeiat de G. K. Chesterton și H. Belloc și la care și-au adus aportul și renumite personalități române (Madgearu V., Mihalache I., Iorga N., Rădulescu-Motru C.) și străine (Storck T., Zamagni St., Medaille J.).

⁵ John Komlos, *op. cit.*, p. 21.

⁶ Pentru detalii, George Vlăescu, *Dreptul la un trai decent. Un drept garantat sau nu prea?*, Timișoara: Ed. Eurostampa, 2024.

⁷ John Komlos, *op. cit.*, p. 30.

focalizeze pe dovezi empirice verificabile, respectiv pe înțelegerea ființei umane în toată complexitatea sa. Ceea ce înseamnă că trebuie să se conecteze la sociologie, la psihologie și la filosofie pentru a se putea ancora la felul cum simte și trăiește ființa umană cu tot bagajul de emoții, intuiții, sentimente, aspirații, prejudecăți mentale, deficiențe cognitive etc. Desigur, pentru a înțelege cât mai bine ce anume ar putea să-i aducă *satisfacție*, fiindcă, spune Komlos „...nu cred că venitul bănesc se transformă automat în bunăstare, în satisfacție a vieții sau în calitatea vieții”⁸. De asemenea, nici exagerarea producției nu este o soluție în sine fiindcă, reproducându-l pe E. F. Schumacher, scopul trebuie să constea în „obținerea maximului de bunăstare cu minimul de consum”, adică în îmbunătățirea stării de spirit de așa manieră încât omul să poată atinge cea mai mare mulțumire cu cât mai puțin⁹.

Este, deci, în afara oricărei îndoieli că umanitarismul lui Komlos, puternic racordat la valorile juridice, economice și morale cuprinse în cele două mari lucrări ale lui Adam Smith¹⁰ - lucrări care au dat tonul liberalismului economic -, se bazează pe faptul că principiile morale și dreptatea fac parte din natura omului, iar compasiunea trebuie să fie mai importantă decât eficiența, consumul sau produsul intern brut (PIB). De aceea, autorul trage semnalul de alarmă asupra faptului că științele economice trebuie să fie preocupate mai degrabă de realizarea unei societăți juste care să susțină demnitatea umană și să stimuleze creșterea valorii proprii.

Dând în vileag frustrările colosale ale economiei capitaliste, concepută să proiecteze beneficiile spre cei puțini și bogați (lucru care se pare că a contribuit substanțial la alegerea lui Donald Trump ca președinte al SUA), ilustrul economist ne aduce, spunem noi, în fața controversatei *echității*. O noțiune „rebelă” a filosofiei, a teologiei și a beletristicii, studiată ulterior de filosofia dreptului¹¹ care a reușit, în pofida complexității și evoluției sale polisemice, să fie recunoscută în teoria dreptului nu doar ca o incontestabilă valoare morală, ci și ca principiu esențial al justiției¹². Concluzie care ne obligă să admitem faptul că semnificațiile noțiunii și, în general, preocupările teoretice față de infrastructura morală a unei societăți nu pot rămâne fără reverberații conceptuale nici în materie economică, chiar dacă economia în sine nu le-a acordat respectul cuvenit.

Într-adevăr, în teorie, triumful echității și al binelui a sedus dintotdeauna ființa umană. Dovadă fiind și faptul că din cuprinsul doctrinelor moderne dominante reiese cu multă rigoare că disonanțele semantice și elucubrațiile noțiunii nu au

⁸ Ibidem, p. 22.

⁹ Ibidem, p. 23.

¹⁰ Este vorba de *Wealth of Nations* (Bunăstarea Națiunilor, publicată în limba română, București: Publica, 2011) și *Theory of Moral Sentiments* (Teoria Sentimentelor Morale, publicată în limba română, București: Publica, 2017), ambele tratate au fost publicate inițial în anul 1759.

¹¹ Paternitatea denumirii de *filosofie a dreptului* îi este atribuită lui Hegel care a folosit-o în celebra sa operă *Liniile fundamentale ale filozofiei dreptului sau ale dreptului natural*.

¹² Pentru mai multe detalii, George Vlăescu, *Nimeni nu este deasupra dreptului, nici măcar legea!* În: *Revista Universul Juridic Premium*, nr. 2, București, 2024.

împiedicat-o să escaladeze hotarele teologiei și filosofiei și să pătrundă în sfera teoretică a dreptului și, într-o mică măsură, a economiei; științe despre care se spune că le-ar fi umanizat. Și, totuși, istoria ne arată că o umanizare demnă de luat în considerare nu s-a produs decât cel mult la nivel teoretic și cu precădere în domeniul juridic care a acceptat ca valoare democrația. Și prea puțin la nivelul teoriilor și mecanismelor economice unde democrația a rămas în continuare o vocabulă insignifiantă. De aceea considerăm că umanizarea în cadrul acestor științe s-a făcut simțită abia în urma conceptualizării și ieșirii drepturilor omului pe marea scenă juridică a lumii moderne, respectiv începând cu Declarația universală a drepturilor omului. Un concept nemaîntâlnit până la acel moment, care a înlesnit accesarea maselor largi și sărace la drepturi de mult visate și chiar la modeste proprietăți imobiliare, știut fiind faptul că proprietatea a reprezentat dintotdeauna una dintre cele mai solide fundamente ale libertății și demnității ființei umane. Putem spune că plasarea postbelică a omului și a umanității în centrul preocupărilor mundane postbelice este ceea ce a dat un sens echității, așa cum semnificația noțiunii răzbate din conținutul tratatelor internaționale care, inevitabil, i-au conferit un caracter juridic robust. Fiindcă așa cum bine știm, societatea fusese până atunci orânduită și structurată de către puterea publică oligarhică după criteriile revendicate de origini biologice și de avere, criterii care au făcut dreptul de proprietate, îndeobște asupra bunurilor imobile, să devină apanajul „elitelor”.

Sigur că de la stadiul recunoașterii micilor proprietăți de subzistență și până la o distribuție echitabilă a resurselor economice (care să asigure omului de rând un trai decent) și, mai departe, până la acea stare de spirit avansată de care vorbește Komlos, drumul a rămas în continuare lung, întortocheat și impracticabil. Situație impusă, din nefericire, de elitele politice și economice tributare, la rândul lor, unor culturi capitaliste axate pe lăcomie și inegalități sociale, deoarece, așa cum spune autorul cărții, disciplinele economice predate în universități continuă și astăzi să fie mărsăluite de paradigme și „fantasme” menite să întrețină inegalitățile sociale. Un context față de care Komlos își propune, în lumina teoriilor smithiene, regândirea/umanizarea economiei prin situarea valorilor autentice sau, cum spuneau anticii, a virtuților, înaintea intereselor și valorilor comerciale.

Prin urmare, provocarea komlosiană vizează nu numai capitalismul SUA, ci și culturalismul acestor state și, mai mult decât atât, economiile și culturile tuturor popoarelor lumii moderne care au optat pentru modelul capitalist.

Așadar, dacă acceptăm interșanjabilitatea relațională dintre cultura economică, cultura juridică și noțiunea de cultură în sensul ei amplu, trebuie să admitem că inechitățile economice, inclusiv cele de ordin legislativ, nu pot fi altceva decât expresii *illo tempore* ale precarității educației, precaritate care iese în evidență chiar și la nivelul celor mai elitiste clase sociale¹³. O precaritate generată de injustețea

¹³ Parafrazându-i pe Rawls, Stiglitz și pe unul dintre cei mai înfocați partizani ai piețelor libere, Alan Greenspan, Komlos atrage atenția asupra neînțelegerii de către bogații lumii asupra pericolului

ierarhizării valorilor și al cărei resort axiologic trebuie căutat în incapacitatea forurilor legislative și educaționale de a dezvolta și promova în individ și în societate valori culturale autentice (esențiale). Ori această problemă ne arată că omul – al cărui univers lăuntric este plin de contradicții – a ales inextricabil să își fure singur căciula. Mai ales că educația instituțională și-a arogat în mod expres rolul de instruire și de șlefuire a personalității umane în condițiile în care nu dispune nici de cadre și nici de discipline corespunzătoare pentru studierea unor elemente vitale culturii, așa cum ar fi caracterologia, echitatea, proprietatea, libertatea, moralitatea.

Din nefericire, exceptând avântul indiscutabil al reușitelor tehnico-științifice și al digitalizării (stimulate de state în cursa lor de a avea puterea și controlul maselor), putem spune că din unghiul educației formale cultura a reprezentat doar un instrument politico-ideologic de formare a unui model uman prestabilit. Conceptul în sine de cultură nu s-a materializat aproape în niciun obiectiv fezabil. Iar randamentul deosebit de scăzut în această direcție s-a repercutat inevitabil și asupra culturii juridice, o cultură care în zilele noastre, după cum bine susține argumentat profesorul Mircea Duțu, „se pregătește să moară”¹⁴. Din păcate, startul acestui declin evocat de reputatul profesor nu vizează doar ultimele decenii și nici absurditățile instituțiilor etatice care, recent, au cenzurat în mod grobian libertatea poporului român de a alege președintele țării. Să nu uităm că, în țara noastră, în urmă cu un secol Titu Maiorescu atrăgea atenția clasei politice să facă școli bune pentru popor fiindcă în felul acesta guvernarea și legile bune vin de la sine¹⁵, iar cu cât coborâm în istoria universală și națională inechitățile sunt cu atât mai evidente și mai crude. Și aici noi nu judecăm istoria, ci doar facem observații asupra unor drame cât se poate de realiste ale societății, care par să-l confirme pe marele gânditor indian de secol XX, Krishnamurti Jiddu, atunci când cu o nemiloasă exactitate spunea că „Omul încă este la fel cum a fost. Este încă brutal, violent, agresiv, avid, competitiv. Și... a construit o societate după aceste trăsături”¹⁶. De aceea, nici nu ne mai poate surprinde faptul că noțiunea de cultură, un factor determinant pentru economie și drept a ajuns să îmbrace accepțiuni tot mai pervertite în cadrul proceselor imperceptibile de manipulare economică, juridică și politică, atât de frecvente și de multifacete.

socio-economic pe care-l pot genera inegalitățile economice, susținând că „Fondatorii știau mult prea bine că democrația se transformă în oligarhie dacă distribuirea bogăției, a puterii și a privilegiilor care le însoțesc vor fi disproporționate”. John Komlos, *op. cit.*, p. 263.

¹⁴ Mircea Duțu, *Manifest pentru cultura juridică*. Disponibil: <https://www.juridice.ro/essentials/5392/manifest-pentru-cultura-juridica> [accesat la 20. 11. 2024].

¹⁵ Nicolae Manolescu, *Contradicția lui Maiorescu*. București: Editura Cartea Românească, 1970, p. 54.

¹⁶ Jiddu Krishnamurti Apud Peter Joseph, *Sinopsis Zeitgeist: Addendum*. Documentar istoric, 2008. [accesat la 20. 11. 2021]. Disponibil: <https://www.youtube.com/watch?v=DXlqSo3DQJE>.

BIBLIOGRAFIE:

1. Duțu Mircea, *Manifest pentru cultura juridică*. Disponibil: <https://www.juridice.ro/essentials/5392/manifest-pentru-cultura-juridica> [accesat la 20. 11. 2024];
2. Komlos John, *Principiile economiei într-o lume postcriză*, București: Editura Centrului de Informare și Documentare Economică, 2019;
3. Krishnamurti J. Apud Peter Joseph, *Sinopsis Zeitgeist: Addendum*. Documentar istoric, 2008;
4. Manolescu Nicolae, *Contradicția lui Maiorescu*. București: Editura Cartea Românească, 1970;
5. Smith Adam, *Bunăstarea Națiunilor* (Wealth of Nations), București: Publica, 2011;
6. Smith Adam, *Teoria Sentimentelor Morale* (Theory of Moral Sentiments), București: Publica, 2017;
7. Vlăescu George, *Dreptul la un trai decent. Un drept garantat sau nu prea?*, Timișoara: Ed. Eurostampa, 2024;
8. Vlăescu George, *Nimeni nu este deasupra dreptului, nici măcar legea!* În: Revista Universul Juridic Premium, nr. 2, București, 2024;
9. [accesat la 20. 11. 2021]. Disponibil: <https://www.youtube.com/watch?v=DXlqSo3DQJE>.